משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר נזיקין

רמב"ם על משנה בבא קמא

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה בבא קמא

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-בבא-קמא/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 6
משנה ד 7
פרק ב 7
משנה א 7
משנה ב 8
משנה ג 8
משנה ד 8
משנה ה 8
משנה ו 9
פרק ג 9
משנה א 9
משנה ב 9
משנה ג 10
משנה ד 10
משנה ה 10
משנה ו 10
משנה ז 10
משנה ח 10
משנה ט 11
משנה י 11
משנה יא 11
פרק ד 12
משנה א 12
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ד 12
משנה ה 12
משנה ו 13
משנה ז 13
משנה ח 13
משנה ט 13
פרק ה 13
משנה א 13
משנה ב 14
משנה ג 14
משנה ד 14
משנה ה 14
משנה ו 14
משנה ז 15
פרק ו 15
משנה א 15
משנה ב 15
משנה ג 16
משנה ד 16
משנה ה 16
משנה ו 17
פרק ז 17
משנה א 17
משנה ב 17
משנה ד 18
משנה ה 18
משנה ו 18
משנה ז 19
פרק ח 19
משנה א 19
משנה ב 20
משנה ג 20
משנה ד 20
משנה ה 20

משנה ו 20
משנה ז 21
פרק ט 21
משנה א 21
משנה ב 21
משנה ג 21
משנה ד 21
משנה ה 22
משנה ו 22
משנה ז 22
משנה ח 22
משנה ט 22
משנה י 23
משנה יא 23
משנה יב 23
פרק י 24
משנה א 24
משנה ב 25
משנה ג 25
משנה ד 25
משנה ה 25
משנה ו 26
משנה ז 26
משנה ח 26
משנה ט 26
משנה י 26

פרק א

משנה א

ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וכו': אלו הארבעה עיקרין מן הנזיקין הם נזיקין ההוים מממונו. והשור ר"ל רגל השור כלומר הנזק ההוה מדריסתו ושברו מה שישבר ויקלקל בדרך הלוכו ברגליו. והמבעה ר"ל השן והוא הנזק המגיע מאכילתו למה שיאכל ממנו ונקראת השן בזה השם מעין פעולתו לפי שהיא תשרש ותבקש מה שתאכל כמו שנאמר איך נחפשו עשו נבעו מצפוניו. לא הרי השור כהרי המבעה ר"ל כי מה שהוצרך הכתוב למנות אלו הארבעה נזיקין אחד אחד לפי שאי אפשר להתלמד קצתם מקצתם בקל וחומר לפי שבכל אחד מהם יש ענין שאין כן באחר על זה ההיקש לא ראי הרגל שהזיקה מצוי כראי השן שאין הזיקה מצוי ולא ראי השן שיש הנאה להזיקה כראי הרגל שאין הנאה להזיקה ולא ראי זה וזה שיש בהם רוח חיים כראי האש שאין בו רוח חיים ולא זה וזה שדרכן ללילך ולהזיק כראי הבור שאין דרכו ללילך ולהזיק ולפי שבכל א' וא' יש בו ענין שאין כן באחר הוצרך הכתוב לבאר בכל א' מהם שהוא חייב בהיזק. וזה הצריכות אינו לפי שאילו כתב השי"ת הדין בבור ובאחד מאותן השלשה הנשארים היינו לומדים מהם השנים הנותרים בדרך הצד השוה כמו שזכר ואמנם חלקם הכתוב לארבעה דינים ליתד כל מין מהם בדין זולתי האחר שן ורגל לפוטרן ברה"ר בור לפטור בו את הכלים אש לפטור בו את הטמון ועוד יתבאר כל זה ולא הוצרך למנות בכלל האבות קרן לפי שיש בו חילוק מועד ותם כמו שהתבאר הכתוב. ואמרו הצד השוה שבהן וכו' רצה לומר אף כל שדרכו להזיק ושמירתו עליך אם הזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ כמו שנאמר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם. וכבר ביארנו זה בחמישי מגיטין. ולאלו אבות תולדות תולדה דרגל אם הזיקה בגופה או בשערה דרך הילוכה. תולדה דשן נתחככה בכותל להנאתה וטנפה פירות להנאתה. תולדה דהבער אבנו סכינו ומשאו שהניחן בראש הגג ונפלו ברוח מצויה והזיקו. תולדה דבור רוקו וניעו וכיוצא בהם ועוד יתבארו דיני אלה העקרים ותולדותיהם:

משנה ב

כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כו': הכשר זה של משנה זו שם נופל על תקון הדבר והכנתו לקבל דין מן הדינים כמו שבארנו בתחלת עירובין ואמר שכל מה שיתחייב בשמירתן שלא יזיק לאדם אותו הדבר מוכן הוא כי בכל עת שיזיק ואפילו שלא מדעת בעליו יתחייב בתשלומים כיון שלא שמרו וזהו טעם אמרו הכשרתי וכמו כן

כל מה שהכשיר מקצת נזקו יתחייב עליו כאילו הכשיר כל נזקו כגון הבור שזכרנו לא יתחייב עליו מה שראוי להתחייב על נזק הבור עד שיהיה עמוק י' טפחים ואין הפרש בין שיחפור בור י' טפחים או שיחפור טפח בבור שהיה עמוק ט' טפחים ועשאו עמוק עשרה לפי שכיון שהכינו להיזק הנה הוא כאילו חפרו מתחלתו וזהו שאמר הכשרתי מקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו אחר כן התנה חמשה תנאים ואמר כי לא יתחייב האדם לשלם בהיזק המגיע מממונו אם יחסר תנאי מאלו החמשה תנאים. האחד. שלא יהיו אותם נכסים מהקדש לפי ששורו אם הוא חטאת או אשם והזיק לא יתחייב שום דבר וזהו ענין שאמרו נכסים שאין בהן מעילה כי הקדשים מי שיהנה מהם יתחייב קרבן מעילה [כמו שנתבאר במס' מעילה]. והשני שיהיה הניזק בן ברית אבל אם נגח שורו של ישראל לשורו של כנעני לא ישלם הישראל שום דבר כמו שיתבאר. והשלישי שיהיו אותם נכסים שהגיע מהם ההיזק מיוחדים והבעלים מיוחדים אבל אם אמר שורך הזיק ויאמר האחר שורך הזיק ולא יתברר איזה משני השורים הזיק או כשהפקיר שורו והזיק שאין לו בעלים מיוחדים בשעת ההיזק לא יתחייב בעל אותו ההיזק תשלומין אבל אם החזיק אחר באותו השור המזיק אחר שהזיק זכה בו כדין כל הפקר. והרביעי שיהיה ההיזק נעשה חוץ מרשות המיוחדת למזיק אבל אם נכנס שורו של ראובן לביתו של שמעון והוזק לא יתחייב שמעון שום דבר לפי שיאמר לו שורך ברשותי מאי בעי ואם הזיקו שמעון הוא בעצמו כגון שהכהו ופצעו או המיתו חייב לשלם לפי שיאמר לו נהי דאית לך רשותא לאפוקי לאזוקי לית לך רשותא. והחמישי שיהיה ההיזק נופל ברשות שניהם כגון שיהיה חצר משותף לניזק ולמזיק וכשהזיק שורו באותו חצר בשן ורגל לא יתחייב שום דבר אבל אם הזיק בקרן יתחייב כמו שיתבאר וביאר ובלבד שתהיה הרשות משותפת ביניהם מיוחדת לפירות ולשורים אבל אם היתה מיוחדת לפירות ועבר אחד מן השותפין והכניס בו שורו והזיק בשן ורגל חייב ואע"פ שהוא רשות לשניהם וכשישלמו אלו התנאים כולם והזיקו המזיק חייב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ:

משנה ג

שום כסף ושוה כסף בפני ב"ד וע"פ עדים כו': לפי שזכר מה הם הנזקים באיזה תנאים יתחייב האדם לשלם כל ההיזק המגיע מנכסיו והתחיל לבאר היאך ישלם ואמר ששמין הנזק בדמים לא שיצא דבר בדבר כגון אם אכל שור פירות לא נאמר לבעל הפירות טול מהשור חלק מה שאכל משלך אלא נשום מה שאכל לו בדמים וכופין לבעל השור לשלם. ומה שאמר שוה כסף רצה לומר כי הב"ד לא ישלמו הנזקין מיתמי אלא מן הקרקע לא מן המטלטלין כי המטלטלים הם עצמם כסף. ואמר כי הם לא ירדו אלא במה שישוה

כסף הוא הקרקע ודין זה מיוחד ביתומים בלבד אמנם המזיק עצמו כשישלם שיעור מה שהזיק מן המטלטלין נסתלק יד ב"ד מקרקעותיו. ואותה שומא והתשלומין לא יהיו אלא בב"ד מומחין ולא הדיוטות ובעדים בני חורין ובני ברית אבל לא בעדות עבדים או נכרים שהוצרך למעטם לפי שיעלה על הדעת שנוותר ונקל בעדות הנזקין לרוב מאורעיהם ולמיעוט מה שיזדמן שיהיה עליהם עדים כשרים לפי שההכאות בין האנשים ובין הבהמות ג"כ רוב היותם במעמד עמי הארץ ועבדים והעכו"ם לכן הודיענו שלא יקבלו הב"ד אלא עדים כשרים כמו בשאר העדיות. ואין הפרש בין האנשים והנשים בנזקים בין שהיא מזקת או נזוקת. ומה שאמר הניזק והמזיק בתשלומין רמז אלו הדברים שחייבין עליהם חצי נזק כמו שיתבאר שישלם המזיק חצי הנזק ויפסיד הניזק החצי וזה החצי גם הוא לא יתקיים אלא במה שיתקיים הנזק שלם ר"ל בעדים ובב"ד מומחין ונכסי בני ברית ושאר התנאים מלבד מה שאמר במיטב הארץ כי זה אינו ראוי בחצי נזק כמו שיתבאר:

משנה ד

ה' תמין וה' מועדין הבהמה אינה מועדת כו': **מה בין תם למועד כו'**: תם נקרא הדבר המזיק בלא הרגל ואין דרכו שיבא ממנו אותו ההיזק אלא שאירע בדרך המקרה. ומועד נקרא הדבר אשר הורגל שיבא ממנו אותו המעשה תמיד או על הרוב. ונגיחה לא תהיה אלא בקרן ונגיפה תהיה באיזה אבר שיזדמן מאיברי הגוף. ושור המועד שאומר עליו והועד בבעליו וגו'הוא שנגיחתו על הרוב. ומה שאמר ושור המזיק ברשות הניזק הוא דעת מי שסובר [כי] אפי' התם ברשות הניזק ישלם נזק שלם ודינו אצלו כדין מועד. ועוד יתבאר שאין הדין כן ומשנה זו חסרה ויש להשלים לשונה ולומר כן ה' תמין הן מתחלתן ואם הועדו מועדין ושן ורגל מועדין מתחלה ויש מועדין אחרים כיוצא בהם והם הזאב וכו'. ומה שלא הוצרך למנותם כולם ויאמר אחד עשר מועדין הן לפי שמציאותן בישוב מעט וכ"ש שאינן נראים במדינות. וברדלס הוא החיה הנקראת בלשון ערבי אלצבע. ומה שאמר מן העליה ר"ל ממיטב נכסיו והמובחר שבהם כמו שאמרו הנזקין שמין להם בעידית. ואין הלכה כר' אליעזר:

פרק ב

משנה א

כיצד הרגל מועדת לשבר בדרך הלוכה כו': העיקר בזה המין כולו מן הנזקין שכל נזק שיבא מן הבהמה כשהיא עושה (מהם) [מה] שמנהגה לעשות תמיד או על הרוב זה הוא האמור עליו כדרכה משלם נזק שלם ושלא כדרכה הוא שיהיה אותו הדבר שעשתה

תעשה אותו על המיעוט או שבא ממנה באמצעות מעשה אחר ולא היתה הבהמה היא הפועלת אותה הפעולה פעל ראשון על זה יתחייב חצי נזק וזה הוא החצי נזק המחייב בצרורות הנתזים מתחת רגליה כי הוא ישלם מן העליה כמו שנבאר בשמיני מזו המסכת. ופירוש דליל דבר שהיה קשור ברגלה ומהדס שיחפור ברגליו בארץ וזה עושין התרנגולים יותר משאר העופות:

משנה ב

כיצד השן מועדת לאכול את הראוי לה כו': מה שאמר במה דברים אמורים הוא חוזר על מה שאמר אכלה פירות או ירקות אבל אכלה כסות או כלים [אפי'] ברה"ר חייב חצי נזק כי דרך בני אדם להניח כסות או כלים ברה"ר כפי צורך שעה. ופי' מה שנהנית כי ישלם מנכסיו מה שראוי לשיעור אותה אכילה מן הדבר שדרך אותה בהמה לאכלו כגון חמור שאכל עשרה ליטרים תמרים ישלם בעל אותו החמור דמי עשרה ליטרים משעורין. ואם היו השעורים יקרים יותר משלם דמי התמרים בלבד ועל זה הדרך תקיש ותדין. וכשהניחה תוך הרחבה ונטתה אל הצדדין ואכלה אז משלם מה שהזיקה:

משנה ג

הכלב והגדי שקפצו מראש הגג כו': חררה עוגה דקה ופעמים שהגחלים נדבקים בה וכשאכל אותה בגדיש והדליק הגדיש באותה הגחלת הנה באכלו העוגה עושה כדרכו ומשלם נזק שלם ובהדליק את הגדיש משונה ולפיכך ישלם חצי נזק:

משנה ד

איזה הוא תם ואיזה הוא מועד כו': ממשמשין ר"ל שמושכין אותו ומשחקים בו ואינו מנגחם. והלכה כר' יהודה בפירוש שור המועד והלכה כר"מ בפירוש שור תם. וכל זמן שהועד השור לנגיחה לא יחזור לתמותו עד שישחקו בו הנערים ולא יזיקם בנגיחה:

משנה ה

שור המזיק ברשות הניזק כיצד נגח נגף נשך כו': כשנתלמד דין מן הדינין בקל וחומר (והוא) לא יהיה אותו הלמד גדול מאשר למד ממנו אבל יהיה כמותו והוא מה שאמר דיו לבא מן הדין להיות כנדון ואין בזה מחלוקת לפי שהוא מן התורה והוא מה שאמר במרים ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים ק"ו לשכינה כי אם יקצוף [האב] עליו יתרחק ממנו שבעת ימים כ"ש מי שקצף הש"י עליו שראוי שיסתר ימים הרבה אבל אמר הכתוב תסגר שבעת ימים הנה שם דין השכינה הלמד מן האב כדין האב. ואמנם עיקר המחלוקת ר' טרפון וחכמים הוא כי ר"ט אומר סוף מה שאנו אומרים דיו לבא מן הדין להיות כנדון כשנרצה לחייב זה הדבר אשר נתלמד דין שלא למדנוהו קודם

ואז לא יהיה אותו הדין גדול מן הדין אשר נתלמד ממנו כמו שלמדנו לקצף השכינה הסתר שבעת ימים וזה דבר שלא ידענו קודם לכן אמנם כשיהיה אצלנו דין ידוע בדבר מן הדברים כמו חצי נזק ואח"כ נלמד אותו בק"ו אם לא תוסיף לו דין ותשימהו נזק שלם יהיה זה הקל וחומר לשוא ולא יוסיף לנו ידיעת שום דבר שזה חצי נזק ידוע היה מבלי הקל וחומר ובכיוצא בזה לא נאמר דיו לבא מן הדין להיות כנדון לפי שלא בא מן הדין אבל ידוע היה חצי נזק. וחכ"א כי אפי' בכיוצא בזה נאמר דיו לבא מן הדין להיות כנדון כי לא בא מן הדין אבל ידוע היה (חצי) נזק. ואמנם בארתי לך ענין זה שלא יעלה בדעתך שרבי טרפון לא היה דורש עיקר זה בשאר המקומות כי הוא אמנם בזה המקום בלבד שלא היה דורש אותו כמו שבארנו. והלכה כחכמים:

משנה ו

אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד וכו': כשאדם ישן ובא אחר וישן בצדו השני הוא המועד לראשון ואם הזיק שני לראשון חייב ואם הזיק הראשון שהיה ישן בתחלה לאותו שבא לישכב בצדו פטור ואם שכבו שניהם ביחד כל מי שיזיק מהם לחבירו חייב לפי ששניהם מועדין זה לזה:

פרק ג

משנה א

המניח את הכד ברשות הרבים כו': **נשברה כדו ברה"ר והוחלק אחד במים כו'**: עיקר הוא אצלנו אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים ולפיכך אם בא אדם ונתקל בה פטור ולא נאמר היה לך להתבונן היאך אתה הולך. ומה שאמר נשברה כדו והוחלק אחד מהם במים חייב שענינו כי כשיזיק אדם בעת נפילתו או שבר שום דבר שחייב הנכשל לשלם מה שהזיק הוא דעת ר"מ שאומר נתקל פושע הוא אבל חכמים אומרים כי הוא אנוס בעת נפלו ואינו חייב כלום ודעת רבי יהודה שאומר דנתקל פושע הוא אם נתכוין לקחת החרסים. לפי שהוא אנוס כמו שבארנו וכאילו לא היה [לו] מעולם באותן החרסים רשות. והלכה כר"י ולא כר"מ:

משנה ב

השופך מים ברשות הרבים והוזק בהן אחר כו': מה שאמר המצניע את הקוץ ואת הזכוכית והגודר גדרו בקוצים והוזק בהן אחר חייב זהו כשהוציאו לרשות הרבים אבל אם עשה זה בסוף מצרו אינו חייב כלום. לפי שעיקר הוא אצלנו אין דרכן של בני אדם להתחכך בכתלים:

משנה ג

המוציא את תבנו ואת קשו לרשות הרבים כו': זה שאמרנו כל הקודם בהם זכה בהם קנס. וגלל צואת הבקר ואפילו בשעת הוצאת זבלים אם הזיק חייב:

משנה ד

שני קדרין שהיו מהלכין זה אחר זה כו': זהו כשיהיה יכול הנופל לקום ולא קם אלא (שעמד) [נשאר] מושכב עד שנכשל בו זולתו ולכן הוא אם לא היה יכול לקום ונכשל בו זולתו לא יתחייב כמו שבארנו נתקל אנוס הוא:

משנה ה

זה בא בחביתו וזה בא בקורתו נשברה כדו כו': כל זה מבואר:

משנה ו

שנים שהיו מהלכין ברה"ר אחד רץ כו': עיקר הוא אצלנו כי מי שהוא רץ משנה הוא ואם הזיק שום אדם בעת מרוצתו חייב אא"כ אותה שעה הוא ערבי שבתות או ערבי ימים טובים לפי שבני אדם נחפזים ללכת בדבר מצוה. ומשנה זו חסרה וראוי לומר כן אם היה א' רץ וא' מהלך בערבי שבתות וי"ט או שהיו שניהם רצים בשאר ימות השנה והזיקו זה את זה פטורין:

משנה ז

המבקע ברשות הרבים והזיק ברה"י כו': הודיענו כי המבקע כשהזיק חייב בין שהוא ברשותו בין שהוא שלא ברשותו ובין שהזיק במקום שהרבים מצויין בו והוא רה"ר או במקום שאין הרבים מצויין בו והוא רה"י:

משנה ח

שני שוורים תמים שחבלו זה את זה כו': משלמין במותר הוא שישום כמה יתחייב זה במה שהזיק וכמה יתחייב השני ג"כ ואם נשתוו הנזקין יצא הא' בא'. ואם הותיר נזק הא' שהיה ראוי לשלם הא' מהם יותר ממה שראוי לשלם האחר ישלם מי שהזיקו יותר שיעור המותר ובזה אין צריך למשול משל לפי שהוא מבואר. ומה שאמר הכתוב או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו מחלוקת ר' עקיבא וחכמים בפי' זה הפסוק חכמים אומרים כמשפט שור בשור כך משפט [שור] באדם כלומר שהתם חייב חצי נזק והמועד נזק שלם וכבר קדם לנו שהכל מסכימין אדם מועד לעולם ור"ע אומר כמשפט הזה שהוא שור המועד לפי שבו הכתוב הזה מדבר כך יהיה לעולם דין שור שחבל באדם בין שהוא מועד בין שהוא תם. ואין הלכה כרבי עקיבא:

משנה ט

שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים כו': **שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים כו'**: מחלוקת ר"י ור"מ בשבח נבלה. וזה לפי שעיקר בידינו נבלה לבעלים כלומר לניזק וישומו אותה לו בשויה והוא מה שאמר הכתוב והמת יהיה לו וישלם לו עליו חצי נזק אם היה תם או נזק שלם אם הוא מועד כי מה שאמר יתברך וחצו את כספו ר"ל שיתחייב הניזק במחצית החציין לבד וזהו מה שאמרו פחת שפחתתו מיתה חולקין והוא הנראה למעיין. ומה שנאמר ומכרו את השור החי רצונו לומר שהתם משלם חצי נזק מגופו כמו שקדם ואין בכל העקרים האלו מחלוקת. אבל מחלוקת ר"מ ור' יהודה כשהנבלה שוה סמוך למיתה על דרך המשל דינר והוסיפו דמיה והיא שוה קודם שיעמדו בדין שני דינרין ר"י אומר וגם את המת יחצון יחשב לו בדינר וחצי וישלם לו לתשלום חצי נזק כי הדינר שהותיר חולקין אותו ור"מ אומר לא יחשב לו אלא הדינר שהוא היה שוה בשעת מיתה כמו שנא' והמת יהיה לו כלומר כל מה שהותיר המת במותו לניזק. וכמו כן כשהנבלה אינה יפה כלום בשום פנים בשעת מיתה ואח"כ היא שוה כסף ר"מ אומר לא יחשב באותן הדמים אלא יתן לו חצי נזק וזהו שאמר על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו ור' יהודה אומר יחשב לו בחצי מה ששוה הנבילה לפי שדמיה כולן שבח הוא כי לא היתה שוה שום דבר בשעת מיתתה והוא מה שאמר ר"י לחלוק עליו קיימת ומכרו את השור החי ולא קיימת וגם את המת יחצון. והלכה כר"י:

משנה י

יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה וכו': עוד יתבאר לך כי המבייש ואפי' הוא אדם לא יחוייב בדין הבשת עד שיהיה מתכוין כ"ש כשביישו שורו שהוא פטור. וכבר ידעת כי מן העקרים שלנו אין אדם מת ומשלם ובארנו זה בשלישי ממסכת כתובות. ומה שאמרו הוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו חייב ר"ל שיצא העבד בן חורין כמו שפי' הכתוב זו היא החובה שנתחייב בה:

משנה יא

שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק כו': כל זה מבואר וברור ומה שאמר המוציא מחברו עליו הראיה אם לא יביא ראיה אין לו כלום. ואפילו הדבר שהודה בו המזיק אין לו באמרו תם הזיק או קטן הזיק לפי שעיקר הוא בידינו בדינים טענו חטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים אבל אם תפש הניזק שיעור מה שהודה לו המזיק זכה בו ואין מוציאים אותו מידו. וכמו כן אם בא ברשות הטוען חטים שיעור מה שהודה לו מן השעורים אין מוציאין מידו:

פרק ד

משנה א

שור שנגח ד' וה' שוורים זה אחר זה כו': כבר בארנו בכתובות שדינר זהב הוא חמשה ועשרים דינרין כסף וכשתפש הניזק השור לגבות ממנו ויצא מתחת ידו והזיק לאחר האחרון גובה חצי נזק שלם ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו ור"ש אינו חולק בזה לפי שכיון שתפש נעשה עליו שומר שכר וחייב בנזקין וכל הדינים האלו הם בשור תם שהעיקר הוא בידינו שמשלם מגופו כמו שבארנו אבל כשהוא מועד אינו צריך לשום דבר מזה לפי שהוא משלם נזק שלם מן העלייה והלכה כר"ש:

משנה ב

שור שהוא מועד למינו ואינו מועד כו': אמנם מה שהיה מועד למין א' אינו מועד לשאר המינים אלא הרי הוא בחזקת תם עד שיועד וכאילו אמר שור שהוא מועד למינו אינו מועד לשאינו מינו וכן ענין שאר ההלכה על הטעם הזה. ודברי ר"י נכוחים:

משנה ג

שור של ישראל שנגח שור של הקדש כו': כשאירע דין ישראל עם כנעני ענין הדין ביניהם כך היה אם היה לנו בדיניהם זכות נדון להם כדיניהם ונאמר להם כך דינכם ואם היה טוב לנו בדיננו נדון להם כפי דיננו ונאמר לו כך דיננו ואל תתמה על דבר זה ואל יקשה בעיניך לפי שמי שאין בו שלימות המדות האנושיות (ר"ל מדות המשפטים בין אדם לחבירו המקיימים את החברה האנושית) אינו בכלל האדם על האמת והמאמר בזה הענין היה צריך דבור בפני עצמו:

משנה ד

שור של פקח שנגח שור של חרש שוטה כו': כשירגיל בנגיחות שור חרש שוטה וקטן להזיק לבני אדם באותה שעה מעמידין להם אפוטרופסין. ואצטדין שור שבני אדם מרגילין אותו והוא שישלח זה שורו וזה שורו וירמוז עליו בקול שכבר הרגילו בכך כדי שיגבר על השור האחר לראות איזה מהם ינצח לחבירו וזה אינו מטבע השור אלא ברצון בעליהם ורבים מאוילי עם יעשו זה במינים הרבה מן הבהמות והעופות:

משנה ה

שור שנגח את האדם ומת מועד משלם כו': השור יהיה מועד לאדם בפנים רבים מכללם שיהרוג שלשה כנענים קודם שיהרוג נפש מישראל:

משנה ו

שור שהיה מתחכך בכותל ונפל על האדם כו': ענין אמרו פטור. פטור מן המיתה לפי שהוא חייב בכופר אם היה מועד לזה המעשה כלומר שיהיה מועד להתחכך בכותלים כדי להפילן על בני אדם וכמו כן כל כיוצא בזה:

משנה ז

שור האשה שור היתומים כו': חזר בתורה מלת שור בדיני נזקי שור שבע פעמים חד לגופיה והשש לרבות אלה המנויין כאן והם שור האשה ושור האפוטרופסין [כו']. ואין הלכה כר"י:

משנה ח

שור שהוא יוצא להסקל והקדישו בעליו כו': אמרה תורה סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו וכיון שגזרו עליו סקילה היאך יתכן לאכלו אבל הוצרך לא יאכל לאסרו בהנאה:

משנה ט

קשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי כו': מוסרה הוא החבל או כיוצא בו שקושרין אותו בו והלכה כר"י אבל חייב לשחטו כדי להסיר היזקו:

פרק ה

משנה א

שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה כו': זו המשנה היא על דעת סומכוס שאמר ממון המוטל בספק חולקין ואילו נתברר לנו כי אחר שהפילה זה העובר נגחה לא נתחייב על העובר שום דבר וכן אם נתברר לנו שנגחה והיא מעוברת והפילה יהיה חייב חצי נזק אף מן העובר ולפי שהוא ספק ישלם רביע דמי העובר שהוא חצי החצי וזה כשהוא תם. ואם היה מועד משלם נזק שלם לפרה וחצי נזק לעובר וכן כשנגחה פרה את השור ונמצא ולדה בצדה אם נמצאת הפרה יקח חצי נזק מגופה כמו שקדם ואם אבדה הפרה ולא נמצאת ונמצא הולד משלם ממנו רביע נזק לפי שאילו נתברר לנו כי בעודו בבטנה נגחה שהיה הדין שישלם חצי נזק מן הולד כפי העיקר שבארנו מעוברת היא ועוברה נגחו ולפי שהוא ספק משלם רביע כמו שבארנו ואין הלכה כסומכוס בכל זה המאמר אלא כחכמים שאומרים המוציא מחבירו עליו הראיה ואפי' אם אמר הניזק ברי והמזיק אמר איני יודע לא נוציא ממנו שום דבר אלא בראיה:

משנה ב

הקדר שהכניס קדרותיו לחצר בעל הבית כו': מה שאמר בפירות ואם הוזקה בהם ר"ל אם כשלה בהן אבל אם אירע לה נזק מאכילתן אינו חייב כלום בשום ענין שבעל הפירות לא קבל עליו שמירת בהמה של בעל הבית והיה לה שלא תאכל:

משנה ג

הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות כו': זהו כשיהיה אותו השור מועד ליפול על בני אדם בבורות ולפיכך יתחייב כופר ובלבד כשיפיל עצמו לשם בשביל מאכל שראה בבור ולכן לא יתחייב מיתה. והלכה כרבי שאמר שלא יתחייב בעל הבית שום דבר אם לא קבל עליו לשמור וכמו כן בעל השור לא יתחייב שום דבר לפי שברשות הכניס:

משנה ד

שור שהיה מתכוין לחבירו והכה את כו': לפי שר"ל אדם שמתכוין לחבירו אמר שור שהיה מתכוין לחבירו ואין הפרש בין שהשור נתכוין לשור ונגח אשה או נתכוין לאשה עצמה לא יתחייב דמי ולדיה כי לא חייבה תורה בזה אלא האדם בלבד ומה שאמר בגיורת שהוא פטור על ולדיה אין רצונו לומר כשנתגיירה והיא מעוברת כי זה מבואר הוא אבל ר"ל כשנתעברה בחיי הגר ומת הגר או כשהפילה אחר מיתת הגר לפי שעיקר הוא בידינו כי איתיה לבעל זכי ליה רחמנא ליתיה לא זכי ליה ולפיכך אינו חייב דמי ולדות כשלא יהיה לזה הגר יורשים רצוני לומר בנים שנולדו בדת ישראל והורתן היתה כשהוא ישראל וכבר ידענו דברי רשב"ג כך וכי אשה למי שיולדת משבחת ואין לעצמה בשבח כלום וזה כי רשב"ג אומר אין דמי ולדות לבעל ושבח ולדות חולקין וחכ"א שבח הריון לבעל ולפיכך משער תנא קמא השבח והדמים ונותן הכל לבעל ובזה בארה הגמ' דברי תנא קמא ואומר כיצד שמין דמי ולדות שמין את האשה כמה היתה יפה. ואין הלכה כרשב"ג:

משנה ה

החופר בור ברשות היחיד ופתחו לרה"ר כו': **החופר בור ברה"ר ונפל לתוכו שור כו'**: כל זה מבואר אין צריך פירוש:

משנה ו

בור של שני שותפין עבר עליו הראשון כו': **כסהו הראשון ובא השני ומצאו מגולה כו'**: לפניו מקול הכריה הוא שיכשל בשפת הבור מקול החפירה שיחפור החופר בקרקע הבור ויפול בתוך הבור ואז יהיה בעל הבור חייב. אבל כשיפול לאחריו והוא שכבר עבר מן הבור וכשל וחזר לאחוריו ונפל לאחר הבור הוא פטור אא"כ נפל לבור ואז הוא חייב

על איזה בשני הפנים שיהיה ורחמנא אמר ונפל שמה שור או חמור וקבלנו בפירוש זה הפסוק שור ולא אדם חמור ולא כלים. ולא יהיה ג"כ חייב על הבהמה אלא כשתהיה חרשת או שוטה או קטן אבל שור שהוא גדול ופקח אינו חייב עליו כלום לפי שיכול לומר לו איבעי ליה לעיוני ומיזל:

משנה ז

אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור כו': כל זה מבואר אינו צריך פירוש אלא מאמרו לכלאים שהוא רומז למה שאמר לא תחרוש בשור ובחמור יחדו. ואמר כי כל שני מיני בהמות כך לא יוכל לחרוש בהן ולא למשוך אותן ביחד וזה מדרבנן. אבל מן התורה אינו אסור לחרוש ולמשוך ולהנהיג אלא בהמה טהורה וטמאה בלבד דומיא דשור וחמור וכבר בארנו זה בפ' שמיני ממסכת כלאים:

פרק ו

משנה א

הכונס צאן לדיר ונעל בפניה כראוי כו': כראוי הוא שישים באותו מקום שכנסה שם דלת שלא תפילה הרוח המצויה. ומה שאמר הוציאוה לסטים אינו רוצה לומר כשהוציאו הבהמות בידיהם כי זה מבואר. אבל ר"ל כשהיו סבה ליציאתן. כגון שיעמדו בפניהם עד שישובו מלפניהם לצד אחר ויאבדו אותם והיא כאילו הוציאו אותם בידיהם:

משנה ב

הניחה בהמה או שמסרה לחרש שוטה וקטן כו': דרך הרועים שיש להם משמשים תחת ידם ימסרו להם עדרי הצאן לשמרם. ואמר ג"כ כי הרועה הגדול כאשר מסר לרועים האחרים אשר תחת ידו הוא נכנס תחתיו וכשהזיקה יתחייב בנזקה הרועה השני אשר תחת הרועה הגדול ולא רועה הראשון שהוא רועה הגדול ולא נאמר בכגון זה שומר שמסר לשומר חייב לפי שמנהג הרועים כך. ועניין הנפילה היא כגון שכשלה באבן או עץ ונפלה אבל כשדחה קצת הצאן לקצתה ונפלה והזיקה משלם מה שהזיקה שהוא היה (בעת) [סבת] ההיזק כשהעבירם כולם בפעם אחת ומנהגם לדחות קצתם לקצתם והיה ראוי לו להעבירם אחת אחת. כבר בארנו בפ' ב' היאך הוא הדין במה שאמר משלם מה שנהנית וענין השומא במה שהזיקה על זה הדרך. והוא שנדע השיעור מן השדה נאמר כמה שוה זרע ששים אמה מזה השדה מאותן ירקות או מאותן פירות. וכשנדע הדמים ההם אחר כן נאמר כמה שוה (זרע ששים אמה מזה השדה ממין הזרע הזה ונדע אותן דמים. אחר כן נאמר כמה שוה) זה החלק מן השדה שיש בו ס' אמה מן הזרע וזאת האמה

שאכלה צמחים מכלל הששים אמה וידענו מה שבין השתי שומות וישלם המזיק. וכמו כן איזה שעור שתאכל יושם בששים כמוהו וזהו ענין מה שאמר באותה שדה כלומר אם אכלה סאה יושם בששים סאין מאותה השדה ורמז על זה מה שאמר הש"י ובער בשדה אחר ולמדנו על פי הקבלה מלמד ששמין ע"ג שדה אחר וזה הדין הוא כדי להמציע בין הניזק והמזיק כי אילו היינו אומרים כמה שוה זו האמה שאכלה צמחים היה מחויב דמים הרבה ואילו אמרנו ג"כ כמה שוה זה השדה והוא זרע כך וכך סאה ונאמר אחר כן כמה ישוה כשנאכל ממנו אמה אחת נמצא שיהיה בין שתי השומות דבר מועט מאד לפי שאין שיעור אצל הלוקח לאמה אחת באלף כשיעורה בששים ואמנם שערו זה בששים כמו שרוב השעורים אצלנו בששים כמו שנבאר במס' חולין.ור"ש אומר כי דין הוא זה (לפי) [לפרי] שצריך אל השדה גמר בשולו וזהו ששמין על גב השדה כמו שבארנו אבל פירות גמורים דינם כאילו הם תלושים ולא ישומו אותם אלא שיעור מה שאכלה בלבד והלכה כרבי שמעון:

משנה ג

המגדיש בתוך שדה חבירו שלא ברשות כו': כיון שיאמר שומר השדות בבקעה לשום אדם שיגדיש בתוך השדה ויתן לו רשות הרי הוא כאילו קבל עליו לשומרו. ולפיכך יהיה השומר חייב ואע"פ שלא אמר לו אני אשמור אבל בעל הבית כבר בארנו כי הוא אינו חייב עד שיקבל עליו לשמור:

משנה ד

השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן כו': **השולח את הבערה ואכלה עצים או אבנים כו'**: **עברה גדר שהוא גבוה ארבע אמות כו'**: **המדליק בתוך שלו עד כמה תעבור הדליקה כו'**: מה שאמר ר"ש אומר הכל לפי הדליקה ר"ל שנראה שיעור האש שהבעיר ונשער כמה הוא סוף מה שיוכל לצאת. ונאמר על דרך משל כי אפשר על הרוב שתדליק מלהב שלה עד מרחוק עשרים אמה וכל מה שתאכל באותן העשרים אמה הוא חייב אם אכלה חוץ לרשותו. ואם הוסיפה חוץ לעשרים אמה הדליקה במרחק יותר פטור לפי שהוא דבר חוץ מן השיעור הידוע כאילו עברה נהר או גדר גבוה ד' אמות. והלכה כר"ש:

משנה ה

המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו כו': כשהדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חבירו בכגון זה חכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש אבל לא כלים. אבל משערין מקום אותם הכלים כאילו הוא מלא גדיש אבל אם הדליק גדיש חבירו משלם כלים שבתוכו ובלבד כלים שדרכן להניח בגדיש כמו המחרישה והמזרה. אבל זולת

אלו המינים מן הכלים אינו חייב אלא בשיעור גופן מן הגדיש כמו שזכרנו. ואם הדליק את הבירה ישבע בעל הבירה על מה שהיה בתוכה שבועה בתורה וישלם המדליק כל שישבע עליו ובלבד שיהיה אמוד שיש לו כמה שטען שאבד בתוך הדליקה ואין הלכה כר"י:

משנה ו

גץ שיצא מתחת הפטיש והזיק חייב כו': ואין הלכה כרבי יהודה:

פרק ז

משנה א

מרובה מדת תשלומי כפל ממדת תשלומי כו': אמרו בספרא על כל דבר פשע כלל על שור על חמור על שה על שלמה פרט על כל אבדה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאע"פ שהן מטלטלין אין גופן ממון. ומזה הדין יתבאר לך כי תשלומי כפל נוהג בדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים:

משנה ב

גנב ע"פ ב' וטבח ומכר על פיהם או ע"פ ב' כו': כשישחוט הוא בידו ביום הכפורים אינו חייב תשלומי ארבעה וחמשה לפי שהוא מחויב כרת ועוד יתבאר לך במס' מכות שכל מחויב כרת לוקה. ועיקר הוא אצלנו אין אדם מת [ולא לוקה] ומשלם אמנם יתחייב בתשלומי ארבעה וחמשה כשיתן לזולתו שישחוט לו ביוה"כ וכמו כן אם שחט לו זולתו בשבת או לע"ז חייב בתשלומין לפי שעיקר בידינו שאין הפרש בין שישחוט הוא בעצמו או שישחוט לו זולתו לענין תשלומין. והראיה על זה מה שאמרה תורה או מכרו ולמדנו מפי הקבלה או לרבות את השליח. וכשיגנוב משל אביו וטבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה לאחיו ויחשוב להם חלקם בזה. וכבר בארנו בפרק שני ממסכת קדושין שחולין שנשחטו בעזרה אסורין בהנאה אבל לפי שאיסור זה מדרבנן הוא השוחט חולין בפנים חייב בתשלומי ארבעה וחמשה לרבנן. ואין הלכה כרבי שמעון:

(**גנב על פי ב' וטבח ומכר על פיהם כו'**) [וכן הוא בדפוס נאפולי] [**גנב על פי ב' וטבח ומכר על פי עד אחד וכו'**]: הודיענו בזה ההלכה שהודאתו שמכר וטבח כמו עדות עד אחד עליו בזה וכמו שהעדות האחד אם יבא שני ויעיד נתקיימה העדות ויתחייב בתשלומי ארבעה וחמשה וכמו כן כשהודה שטבח או מכר אם באו אחר כן עדים והעידו שטבח

ומכר משלם ולא נאמר מודה בקנס פטור וכיון שהודה ואין שם עדים פטור אלא כ"ז שיבאו עדים חייב וזהו כשיכפור עיקר הגניבה קודם שיבאו עדי גניבה ואחר שבאו עדי גניבה הודה בגניבה ומכירה וטביחה אבל אם הודה בעיקר גניבה קודם שיבאו עדים פטור מתשלומי ארבעה וחמשה אפי' אם באו עדי טביחה ומכירה אחר כן:

משנה ד

(**גנב על פי ב' וטבח ומכר על פי עד אחד כו'**) [וכן הוא בדפוס נאפולי] [**גנב וטבח בשבת גנב וטבח לע"ז וכו'**]: מחלוקת ר"ש וחכמים אינו במי שגנב והקדיש אבל הוא במי שגנב קדשים ושחטן ומכרן חכמים אומרים וגונב מבית האיש ולא מבית ההקדש ור"ש אומר קדשים שהוא חייב באחריותן נכסי בעלים הן וגונב מבית האיש קרינא ביה. וכבר נתבאר בראשון מן מגילה שהנדבות אינו חייב באחריותן והוא כשיאמר הרי זה עולה או שלמים. ואין ר"ש מחייב תשלומי ד' וה' למי שגנב בקדשים שהוא חייב באחריותן ושחטן אא"כ שחטן בעזרה לשם בעלים או כשהיו בעלי מומין ושחט חוץ מן העזרה לפי שכל העומד לפדות כפדוי דמי. ודין בעלי מומין שיפדו כמו שבאר במקומו אבל אם שחט אותם בחוץ והם תמימים בלא מום אינו חייב כלום לפי שהיא שחיטה שאינה ראויה. ודעת ר"ש כבר קדם שהוא פוטר למי ששוחט חולין בעזרה לפי שהיא שחיטה שאינה ראויה ואין הלכה כרבי שמעון:

משנה ה

מכרו חוץ מאחד ממאה שבו כו': **גנב ברשות הבעלים וטבח ומכר חוץ כו'**: כל זה מבואר:

משנה ו

היה מושכו ויוצא ומת ברשות הבעלים בו': לימד אותנו בזאת ההלכה שני עקרים הא' כי הגנב לא יקרא גנב עד שיביא אותו דבר הגנוב ברשותו ויקנה אותו בדרך מדרכי קניות המטלטלין וכבר קדם באורם בראשון מקדושין. והשני כי ארבעה שומרים אינם קונים אותו הדבר הניתן להם לשמור לענין שיהיו חייבין בשמירתו ויתחייב כל אחד מהם בדינים המיוחדין להם כמו שיתבאר אם לא קנו אותן המטלטלים באחד מן הדרכים שנקנין בהם המטלטלים במקח וממכר כמו שנתבאר בראשון מקדושין. וזהו מה שאמרו תקנו משיכה בשומרין כדרך שתקנו משיכה בלקוחות.ושמור זה העיקר כי הוא עיקר גדול ומועיל בדינים:

משנה ז

אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל כו': אין מגדלין בהמה דקה בא"י לפי שרועין בזרעים. וסוריא הם הארצות שכבש דוד וכבר בארנו ענינם בששי מן דמאי. ומה שאמר לא יגדל חזירים הוא הדין לשאר דברים שאסורין באכילה אבל דבר בחזירים כפי הידוע שהם אפשר לגדל כמו הבקר והצאן. ואין פורשים נשבים פחים או רשתות לצוד בהם יונים אא"כ ירחיק מהם מן הישוב ר"ל ישוב המדינה ארבעה מיל והם ל' ריס וזה להרחיק עצמם מן הגזל שלא יצוד יוני בני העיר. והזהיר שלא לגדל כלב מפני היזקו:

פרק ח

משנה א

החובל בחבירו חייב עליו משום ה' כו': **המבייש את הערום המבייש את כו'**: כשיקטע ידו או רגלו יתחייב לו החמשה עונשין אבל כשיעשה בו אחד מאלה ההיזקים או שנים מהן כגון שבייש אותו בלבד לא יתחייב אלא בושת וכמו כן אם צער בלבד לא יתחייב אלא צער כמו שאמר דרך משל כואו בשפוד על צפרניו ועל זה הדרך הקשה. ואם יעבור המוכה על דברי הרופא ונוסף חליו או נולדה בסבתו מחלה לא יתחייב החובל שום דבר על אותו החולי המתחדש לפי שהחולה חמס על נפשו. ודע כי עיקר מעיקרי דתנו אין גובין קנסות בבבל וה"ה בשאר כל הארצות חוץ מא"י בלבד לפי שאמר יתברך עד האלהים ואין לנו דיינים שיקרא שמם אלהים אלא הדיינים הסמוכין בא"י. כמו שנבאר בסנהדרין. וכל דייני העולם כאילו הם עומדים במקום דייני א"י ואעפ"כ אין ממלאין מקומן אלא בדברים הנוהגים הרבה כדי שלא יאבדו זכיות בני אדם כגון ההלואות והמקח והממכר וההקנאות וההודאות והכפירות. וכשהזיקה בהמה בשן ורגל שהן מועדין לזה כמו שקדם וכמו כן כשהזיק אדם את הבהמה. אבל בהמה באדם או אדם באדם וכן כל קנס לא ישלם שום דבר אלא בב"ד בא"י לפי שאלה הדברים שמהם שלא יארעו אלא מעט ומהם שאין בהם חסרון כיס. והראוי לעשות בחובל בחברו שיושם כל מה שיתחייב משבת ובושת ורפוי וצער וקנס ויכלול הכל וישלם החובל בפעם אחת ויפטור אם היה הדין בא"י ואם הוא בחו"ל מנדין החובל עד שיתן מה שיחוייב על דרך פשרה או יעלה עם בעל דינו לא"י וכשיתן מה ששמין עליו מתירין לו נדויו ואפי' לא נתרצה החובל בזה. ומאשר ראוי לזכור בכאן כי הח"נ שחייב התם קנס הוא ואין גובין אותו בחו"ל אלא על דרך הנזכר. אבל ח"נ צרורות שנזכר כבר בפ' השני מזו המסכתא והוא כשהיו צרורות מנתזין מתחת ידו ושבר את הכלים משלם ח"נ מן העליה כי הוא

הלכה ואינו קנס וגובין אותו בחו"ל ובלבד שיהיה ברשות הניזק. אבל ברה"ר הוא פטור על כל היזק הרגל כמו שנבאר לשם. ונזק שלם אינו קנס וגובין אותו בחו"ל אלא בשור המועד בלבד לפי שעיקר הוא בידינו אין מועד בבבל:

משנה ב

זה חומר באדם מבשור שהאדם כו': אמרו זה חומר באדם מבשור יש לו סמך על העיקר אשר קדם בפרק ג' מזו המסכתא שורו שבייש פטור וכבר בארנו בפרק ה' ג"כ שהשור פטור מדמי ולדות:

משנה ג

המכה את אביו ואת אמו ולא עשה כו': כבר בארנו כי מן העקרים שבדיננו אין אדם לוקה ומשלם אלא כשיעשה אדם דבר שחייב עליו מלקות ותשלומין לוקה ואינו משלם. זולתי חובל בחבירו ביוה"כ בלבד שזה משלם ואינו לוקה לפי שהמקרא מפורש בחובל שישלם עכ"פ והוא שנא' יד ביד.ובא הפירוש בזה הדבר הניתן מיד ליד ומאי ניהו ממון כי אחר שאמר כאשר עשה כן יעשה לו שלא היה צריך לומר יד ביד. וזהו ענין מה שאמרו בפירוש רבתה התורה חובל בחבירו (חייב) בתשלומין. ואין הלכה כרבי יהודה:

משנה ד

חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה כו': כל זה מבואר ויש (לו דינים) [לדיינים] לייסר אותם כדי להסיר הזיקם מבני אדם:

משנה ה

המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה כו': כבר בארנו בפרק י"ד ממסכת שבת כי החובל לא יהיה מתחייב בנפשו אלא כשנתכוין לקחת הדם השותת מן המכה שישתמש בו במה שירצה אבל אם נתכוין להכאיב ולהזיק בלבד הוא מקלקל ופטור מצד חיוב שבת. וזהו בחובל בבהמה ובחיה אבל חובל בחבירו הוא חייב סקילה מפני ששככה רגזו ורפתה רוחו בהזיקו לבעל ריבו הוה כמתקן כמו שהתבאר בקורע בחמתו ועל מתו שהוא חייב לפי שתנוח דעתו באותו מעשה ואע"פ שהוא קלקול ולפיכך הוא פטור מכלום מחמת הנזקים. ודע זה ולא תטעה בו:

משנה ו

התוקע לחבירו נותן לו סלע רבי יהודה אומר כו': תוקע לחבירו הוא מי שמכה חבירו בפס ידו סגור בערפו. סטרו שהכהו בפס ידו על פניו. לאחר ידו שהכהו באחר ידו והוא קלון יותר. צרם באזנו שפסל אזנו והכה בו כעין עקיצה. ומה שאמר הכל לפי כבודו ר"ל פי' אלו השעורים הנזכרים הם תכלית מה שהוא נותן לאדם חשוב ואם הוא אדם פחות

יפחתו לו מאלו השעורים ולא יתנו לו אלא לפי כבודו. ור"ע חולק בזה ואמר שישראל כולם שוין באלו הדינים. ומן העקרים בדין שלא יאריכו ב"ד זמן בנזקין ואמנם עשה ר"ע זמן בבושת בלבד.ואין הלכה כר"ע בהשוותו כל אדם ולא כר"י. וכל אלו הם קנסות ודינם בא"י כמו שבארנו:

משנה ז

אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד כו': אמרו יש הן שהוא כלאו והוא זה שיאמר לו בנזק גופו ע"מ לפטור כי מן הידוע כי אין אדם מוותר בכמות זה ולפיכך חייב:

פרק ט

משנה א

הגוזל עצים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים כו': אמרו זה הכלל כל הגזלנים משלמים כשעת הגזלה ללמד כי מי שגנב בהמה קטנה וגדלה אצלו קנאה בשנוי ואם שחטה או מכרה אחר שגדלה שלו הוא זובח ושלו הוא מוכר ואינו חייב בתשלומי ארבעה וחמשה:

משנה ב

גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו כו': כשהרקיבו מקצת הפירות אומרים לו הרי שלך לפניך ואם הרקיבו כולם משלם כשעת הגזלה. ומטבע ונפסל הוא שלא יעבור באותה מדינה אבל עובר הוא במדינה אחרת. והלכה כר"מ:

משנה ג

נתן לאומנים לתקן וקלקלו חייבין לשלם כו': אין הפרש בין שיתן לאומן כלי העשוי לתקן אותו וקלקלו או שיתן לאומנים עצים או ברזל לעשות לו ממנו כלי ויעשו אותו ויגמרו מלאכתו ואח"כ יקלקלוהו (והוא) ישלם דמי הכלי בשני הענינים:

משנה ד

הנותן צמר לצבע והקדיחו יורה כו': כעור שמראהו רע והוא שנאמר על דרך משל זה צבעו אדום אבל הוא עין רע לא יכשר למה שרצה אותו. ועניין שבח והוצאה כמו שאומר לך על דרך משל אילו היה הבגד שוה דינר ואחר צביעתו שוה דינר וחצי והוציא בו הצבע רובע לא יתן לו אלא רובע דינר. ואם הוציא עליו שלש רביעי דינר יתן החצי מאשר הותיר בדמיו. וכל זה אינו תלוי ברצון בעל הבגד אלא אפי' אמר לו בעל הבגד כיון שעברת על מאמרי תן לי מה שהיה שוה בגדי בתחלה וטול לך הבגד לא יוכל לומר זה. לפי שאמרנו אם השבח יתר על ההוצאה ואם ההוצאה יתרה על השבח היא תקנה לכל אחד משניהם. והלכה כר' יהודה:

משנה ה

הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו כו': יש לאדם שיתן את הגזלה לב"ד שבעירו ומביא אשמו ומתכפר לו וישאר אותו הממון ביד ב"ד עד שיבא בעליו או ישלחהו לב"ד והם יעשו בו כטוב בעיניהם:

משנה ו

נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש כו': ואפילו היה הגזל בעין כיון שלא נשאר עליו מן הקרן אלא פחות משוה פרוטה א"צ לילך אחריו ולא נאמר אפשר שהוקר אותו החלק ששוה עתה פחות מפרוטה וישוב שוה פרוטה:

משנה ז

נתן לו את הקרן ונשבע לו על החומש כו': עד שיתמעט הקרן משוה פרוטה כיצד גזל ד' זוזים ישלם חמשה נתן ארבעה ונשבע על הזוז יתחייב זוז ורובע נתן הזוז ונשבע על הרובע יתחייב [רבע] רובע זוז ומשקלו גרגיר חרוב נתן את הרובע ונשבע על [החרוב חייב חרוב ורובע חרוב נתן החרוב ונשבע על] רובע החרוב אינו חייב אלא רובע החרוב בלבד לפי שהוא פחות משוה פרוטה. אמנם יתחייב בזה לפי שאמר הכתוב חמישיתו יוסף עליו וקבלנו בפירוש זה מלמד שמוסיף חומש על חומש וכן כל מי שנתחייב חומש דינם שוה לפי שפי' חמישיתיו יוסף עליו חמישיות הרבה על דרך שבארנו:

היכן פקדוני אמר לו אבד משביעך אני כו': תוספת החומש לא יתחייב אדם בו אלא בהודאתו לא ע"פ עדים שנאמר והיה כי יחטא ואשם וגו' אמנם יהיה זה כששב מאליו:

משנה ח

היכן פקדוני אמר לו נגנב משביעך אני כו': תשלומי כפל הוא קנס ומעיקרנו אין אדם משלם קנס ע"פ עצמו וכבר התבאר זה בפ"ג מכתובות:

משנה ט

הגוזל את אביו ונשבע לו ומת כו': אמר רחמנא והשיב את הגזילה וגו' ולפיכך מי שגזל אין לו תקנה עד שתצא גזלה מתחת ידו או ימחול אותו הנגזל וזה כשתהיה הגזילה עודה אצלו לא נשתנית ולא קנאה בשינוי כמו שקדם ולפיכך כשמת אביו וגזלה תחת ידו ואביו לא מחל לו מ"מ צריך שתצא אותה הגזילה מתחת ידו ואם היה אצלו אח מאביו יתן לו מה שגזל או יתן הגזילה לבניו הוא עצמו בענין שתצא הגזלה מתחת ידו ואם לא היה אצלו אח מאביו ולא בנים או לא החזיר הוא אותה הגזילה לבניו יתן אותן בחובו או בכתובת אשתו או לצדקה וכל זה כשיודיע ויאמר זה גזל אבא לא שיתן על דרך זה הוא מממונו וכדי שתצא גזלה מתחת ידו:

משנה י

האומר לבנו קונם אי אתה נהנה משלי כו': כל זה מבואר ממה שקדם וצריך עוד שיבאר למי שנתן לו אותו הממון ויאמר להם כי אביו נשבע עליו שלא יהנה בממונו ולפיכך הוא נותנו להם כדי שלא יהנה הגוף מאותו הממון שעזב ואל יקשה בעיניך שהוא פרע את חובו מן הממון אשר נאסר להנות בו לפי שיתכן זה כמו שנתבאר בפרק רביעי מנדרים ולשם פרשנוהו:

משנה יא

הגוזל את הגר ונשבע לו ומת הרי זה משלם כו': כבר ידעת כי הגר כשמת ולא הניח בנים בקדושה כי אין לו יורש וכל הקודם בנכסיו זכה ועל הגר שמת שאין לו יורשים נאמר ואם אין לאיש גואל אבל לאיש מישראל א"א שלא יהיה לו גואל כי קבלה הוא בידינו [שלא יכלה שבט מישראל] א"כ האיש שישאר משבטו הוא ירשנו. וכבר ידעת כי בכ"מ שיאמר נדבה ר"ל עולת נדבה וכבר בארנו זה במס' שקלים ודיני עולת נדבה יתבאר לך מזה הפסוק שהביא ראיה על זו ההלכה שאשם נקרא הקרן שהוא מחזיר כלומר הגזילה בעינה או דמיה:

משנה יב

נתן הכסף לאנשי משמר ומת אין היורשין כו'. כבר בארנו באחרון של סוכה כי משמרות כהונה כ"ד משמרות והיו עובדים בזה אחר זה כל משמרת שבת אחת ומכלל המשמרות יהויריב וידעיה והביא אותה עד"מ וכשנתן כסף ליהויריב ואשם לידעיה והיה המשמרת משמרת ידעיה בזה חולקין ר"י וחכמים ר' יהודה אומר משמרת יהויריב עברה כשנטלה הכסף כיון שאין לה במשמרתו שום דבר לפי שאינו שבתו לפיכך יחזיר כסף אצל אשם וישוב הכסף לידעיה שיש לו המשמרת וחכ"א משמרת ידעיה עברה כשנטלה האשם מבלי שתקבל הכסף והראוי שיתן הכסף קודם האשם ולפיכך יוקח האשם מאתו ויתן ליהויריב שנטל כסף ברישא כמו שראוי והוא יקריב האשם כשתהיה משמרתו. ולפי שאלו העקרים אמתיים ידועים אמר לנו מחבר המשנה במשנה זו כשנתן הכסף ליהויריב ואשם לידעיה והיה משמרת ידעיה אם הוא הלכה כחכמים שאומרים יצא אשם ליהויריב כמו שקדם וזה מבואר ואין שם ספק ואם הלכה כר"י שאמר ישיב הכסף לידעיה אם קיים האשם יקריבוהו בני ידעיה ואם לא שקפצה משמרת ידעיה והקריבה האשם קודם שתקח הכסף מן יהויריב זכו בני ידעיה בעור האשם אבל בשרו אינו ראוי לאכילה לפי שהוא פסול ויחזור ויביא אשם אחר ליהויריב אשר בידו הכסף ויקריב אותו במשמרתו ומה שלמד רבינו הקדוש במשנה זו הוא איזה יתחייב על דעת ר'

יהודה כשהקריבו בני ידעיה האשם וכך אמרה הברייתא בזה הדין כשהיתה המשמרת ליהויריב ונעשה מה שאמרנו א"ר לדברי ר' יהודה אם קדמו בני יהויריב והקריבו אשם יחזור ויביא אשם אחר ויקריבו בני ידעיה וזכו האחרים במה שבידם וזה הענין הוא מה שלמדנו בזאת המשנה והלכה כחכמים והרמז שראוי להיות הכסף קודם לקרבן הוא מה שנאמר באשם אשר יכפר בו וקבלנו בפי' זה כי האשם הנאמר כאן כסף והוא מה שאמרו אשם זהו קרן וכבר בארנו בהלכה שקודם לו דרחמנא קרא הכסף אשם ואמרו יכפר בו והוא פועל עתיד ר"ל שכבר התחיל בכפרה שהוא נתן הכסף ותגמר כפרתו ולא ישאר עליו עון בקרבנו והוא איל האשם כמו שנאמר וכפר עליו הכהן באיל האשם וקבלנו בזה איל אשם מעכבים ואין החומש מעכב וכבר נתבאר כי האשם הוא הכסף ופירוש מעכבין את הכפרה:

פרק י

משנה א

הגוזל ומאכיל את בניו והניח לפניהם כו': **אין פורטין לא מתיבת המוכסין כו'**: זו המשנה היא בנויה על שני עקרין האחד מטלטלי לבעל חוב לא משתעבדי השני מלוה על פה אינו גובה מן היורשים. ושני העקרים האלה אין הלכה כן אבל מן העקרים שנדון עליהם עכשיו מטלטלי לבעל חוב משעבדי מלוה על פה גובה מן היורשין והראוי על הגזלן לשלם הוא מלוה על פה. לפיכך הגוזל ומאכיל לבניו חייבים לשלם באיזה פנים שיהיה נתייאשו הבעלים או לא נתייאשו בין שהניח מקרקעי או מטלטלי מנכסיו יקח עכ"פ כל מה שגזל ואם לא הניח אביהם שום דבר אם נתייאשו הבעלים אינם חייבין לשלם ואם אכלו מה שאכלו לפני יאוש חייבין לשלם. ואם היה המוכס כנעני אנס או מוכס ישראל אלא שאין לו קצבה אלא שלקח רשות מן המלך שיוכל להוסיף על המכס איזה שיעור שירצה על הקצבה שקצב לו המלך אותו שהוא גזלן בכל זה אין ראוי לפרוט דבר ממה שיש לפניו מן המעות לפי שהוא בחזקת גזלן ואותן המעות כולם גזלה וכמו כן לא יקחו צדקה מאותו המוכס מן המעות שלפניו. אבל אם פרט מהמעות שיש לו בביתו או נטלו ממנו צדקה כשהוא בשוק ואין תיבה לפניו זה הוא מותר. וזהו טעם מה שאמר מתוך ביתו או מן השוק וכמו כן אין פורטין ממה שלפני גבאי צדקה משום חשד שלא יחשדו אותו שהוא מנכסי הצדקה שיש עליו חוב כשיראה אותו שיתן מעות מי שלא ראה כשלקח הדינר. וכבר נתבאר לך מדבריו כי כשיהיה (מנכסי) [צ"ל מוכס וכ"ה בפי'

הרע"ב] ישראל ואין מוסיף על כל מה שחקק לו המלך ולא יגרע אינו גזלן כי מן העקרים שלנו דינא דמלכותא דינא:

משנה ב

נטלו מוכסין את חמורו ונתנו לו חמור אחר כו': אין אשה וקטן נאמנין בדין זה אלא כשהוא מסיח לפי תומו כמו שבארנו בעכו"ם לעדות אשה במסכת יבמות. ונחיל נקרא עדת דבורים הנקבצים על המלך שלהם כמו שזה מפורסם וידוע. ואין הלכה כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה:

משנה ג

המכיר כליו וספריו ביד אחר ויצא לו כו': זה הדין כשיהיה האיש ההוא אינו ידוע למכור אותן הדברים שהוא טוען עליהם שנגנבו לו ויצא לו שם גנבה בעיר וא"צ שנבאר שצריך שני עדים שיעידו שאלו הכלים היו שלו ושאלו הספרים שלו היו לפי שזה מבואר אבל אם דרכו שימכור כליו וספריו לא ידונו לו זה הדין אלא אם לנו עמו בני אדם ומצאו בבקר קירו חתור ואותם אנשים שלנו בביתו יצאו על אותו המחתרת וכליו וספריו של בעל הבית בידיהם באותה שעה ידונו לו דין זה כמו שכתבנו. וכבר בארנו פעמים כי בכ"מ שאמרו במשנה שבועה היא שבועה בתורה:

משנה ד

זה בא בחבית של יין וזה בא בכדו של דבש כו': אילו השמיענו הדין בחבית של יין בלבד היינו אומרים כגון זה הוא שכשפירש עליו נותן לו דמי יינו אבל חמורו וחמור חבירו שאינו עושה מעשה בידו לא ואם השמיענו הדין בחמורו וחמור חבירו היינו אומרים בזה הוא שאין לו אלא שכרו כשלא פירש עליו לפי שאינו עושה מעשה בידיו אבל יינו ודבש חבירו אפי' לא פי' נותן דמי יינו לפי שהתעסק באסוף הדבש בידו לפיכך הודיענו שהדין בשני המעשים אחד ושלא נאמר בזה משטה אני בך לפי שבשבילו הניח ממונו ונתעסק בשלו לאסוף מה שאבד ולפיכך אם פירש עליו נותן לו דמי חמורו ודמי יינו:

משנה ה

הגוזל שדה מחבירו ונטלוה מסיקין כו': השמיענו בהלכה זו כשתהיה מכה טבעית כוללת או אינה כוללת כמו ששטפה בנהר או נשקעה או ירדו עליה אבני אלגביש שדינה דין מכת מדינה ולא יוכל לומר לו הרעה הזו באה בעונותיך וכאילו אתה הוא הסבה כדי שיהא חייב לשלם אבל יאמר לו הרי שלך לפניך:

משנה ו

הגוזל את חבירו או שלוה הימנו או שהפקיד לו כו': תקנה היא זו לבעל הממון ולפיכך אם אמר בעל הממון לאשר הוא בידו תן לי מה שיש לי אצלך בכאן במדבר יש לו לפרעו ממונו:

משנה ז

האומר לחבירו גזלתיך הלויתני הפקדת אצלי כו': היה חייב לשלם כשטוענו חבירו טענת ברי ואומר גזלת אותי והלויתי אותך אבל אם היה חבירו ג"כ מסופק ואמר איני יודע אם הלויתי אותך ואם לא הלויתי והוא אמר הלויתני ודאי אבל איני יודע אם החזרתי או אם לא החזרתי אינו חייב לשלם אבל אם בא לצאת ידי שמים יתן לו כמו שהודה שהלוהו. ומה שאמר פטור ואפי' טענו חבירו טענת ברי ויאמר הוא אינו יודע פטור ואינו חייב אלא שבועת היסת שהוא אינו יודע באמת שיש לו אצלו ממון:

משנה ח

הגונב טלה מן העדר והחזירו ומת או נגנב כו': אמרו ומנו את הצאן והיא שלמה פטור מלשלם וכל הענין הראשון והוא כשגנב וידע בעל הצאן שגנב לו אבל אם לא ידעו הבעלים לא בגנבתו ולא בחזירתו אינו פוטרו אלא א"כ יחזיר וידעו הבעלים שהחזיר לפי שלמד זה הטלה דרך אחר זולתי דרך הצאן [שלו] ולכך צריך להודיע הבעלים כדי שישמרוהו כאשר יוכל ואז יפטר מאחריותו:

משנה ט

אין לוקחין מן הרועים צמר וחלב וגדיים כו': אלו הדברים שהזהיר שלא לקנותן לפי שחזקתן גנבה בידם:

משנה י

מוכין שהכובס מוציא הרי אלו שלו כו': כבר התבאר בשבת כי המוכין הם חתיכות צמר קטנים שממלאים בהם הכסתות והכרים וכיוצא בהם. וכובס הוא שמלבן את הצמר. וסורק הוא הסורקו והמנפצו. וכדי לתפור הוא כמו אורך מחט. ומעצד כלי הנגר שמחליק בו או כיוצא בו. וכשיל הוא כלי הנגר שמתקן בו העץ. ונסורת הוא (העץ) שחיקת העצים כשנוסרין העצים לעשות מהן לוחות:

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת בבא קמא